

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

239

Usługi społeczne wobec rodziny

pod redakcją

Adama Kubowa

Joanny Szczepaniak

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2011

Recenzenci: Katarzyna Zamorska, Józef Zarzeczny

Redaktor Wydawnictwa: Dorota Pitulec

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja dofinansowana przez Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl> oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-244-4

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	9
------------	---

Część 1. O roli usług społecznych wobec rodziny – rozważania teoretyczne i koncepcyjne w kontekście wybranych problemów społeczno-ekonomicznych

---

Sławomir Maciejewski , Dobro rodziny a konstytucyjne zadania państwa.....	13
Maria Gagacka , Aktywna polityka społeczna i ekonomia społeczna jako instrumenty wsparcia rodzin.....	24
Adam Kubów , Usługi społeczne w gospodarce rynkowej.....	41
Joanna Szczepaniak , Miejsce usług społecznych w polityce społecznej wobec rodziny – uwarunkowania i dylematy rozwoju.....	56
Dariusz Szrejder , Animacyjna funkcja usług społecznych na rzecz rodziny..	73
Marta Makuch , Usługi społeczne a problemy rynku pracy w XXI wieku. Polska na tle polityki Unii Europejskiej.....	80
Stanisław Kamiński , Usługi społeczne a ich odbiorcy.....	93

Część 2. Usługi społeczne w lokalnej polityce społecznej – diagnoza i przykłady

---

Beata Ziębińska , Wsparcie rodzin przez ośrodki pomocy społecznej. Analiza statystyk z lat 2001-2010.....	105
Jacek Pluta , Usługi społeczne i praca socjalna a praktyka funkcjonowania ośrodka pomocy społecznej.....	120
Emilia Nassalska , Wsparcie społeczne dla ubogich kobiet.....	130
Andrzej Gołębiowski , Lokalny system wsparcia dla rodzin dotkniętych chorobą alkoholową.....	141
Renata Maciejewska , Sytuacja życiowa oraz formy pomocy bezdomnym kobietom na Lubelszczyźnie.....	150

Część 3. Usługi społeczne w kontekście wybranych problemów dzieci i ich rodzin

---

Dorota Moroń , Zmiany w zakresie instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat trzech w Polsce.....	165
Aleksandra Gromelska , Realizacja świadczeń w zakresie leczenia uzdrowiskowego dzieci w Polsce (ze szczególnym uwzględnieniem województwa dolnośląskiego).....	177

Maja Piotrowska , Jak pomóc dziecku w obliczu rozwodu rodziców? Poradnictwo i mediacje dla rozwodzących się rodziców.....	188
Krystyna Skurjat , Dialog pozorny jako zagrożenie porozumienia w rodzinie	201
Marzena Sendyk , Praca z rodzinami dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej.....	214
Katarzyna Milek , Zabawa w profilaktyce i eliminowaniu problemów emocjonalnych dziecka i wspierania rodziny	224
Małgorzata Wróbel , Wpływ warunków mieszkaniowych na dzietność w miastach 100-tysięcznych i większych w Polsce w latach 1998-2008.....	234

Część 4. Usługi społeczne wobec osób niesamodzielnych i starszych – stan i postulowane rozwiązania

---

Mateusz Błaszczyk , Usługi opiekuńcze i społeczne jako wsparcie rodzin osób niesamodzielnych.....	253
Izabela Buchowicz , Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w polskim systemie edukacji.....	268
Agnieszka Makarewicz-Marcinkiewicz , Edukacja podstawowa dziecka niepełnosprawnego w polskim systemie oświaty	277
Bożena Kołaczek , Usługi edukacyjne i opiekuńcze dla dzieci niepełnosprawnych.....	286
Olga Kowalczyk , Usługi pomocy osobistej jako wsparcie rodzin z osobami niepełnosprawnymi.....	298
Krystyna Gilga , Usługi społeczne na rzecz studentów niepełnosprawnych ...	304
Ewa Janion , Przeciwdziałanie zjawiskom wykluczenia społecznego i braku aktywności zawodowej rodziców dzieci niepełnosprawnych. Usługi Akademickiego Klubu Integracji Społecznej w Zielonej Górze.....	313
Jolanta Lipińska-Lokś , Działania Stowarzyszenia Pomocy Osobom Autystycznym „Dalej Razem” jako przykład inicjatywy społecznej na rzecz osób z autyzmem i ich rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym ...	323
Stella Grotowska , Stary człowiek i jego rodzina w niestabilnych czasach. Uwagi na marginesie rozważań o usługach społecznych wobec rodziny	332
Łukasz Jurek , Usługi społeczne wobec rodzin z niesamodzielnym seniorem	341
Maria Łuszczynska , Usługi społeczne dla rodziny seniorskiej – stan obecny i perspektywy rozwojowe	352

Summaries

Part 1. On the role of social services towards family – theoretical and creative discussions in the context of selected socio-economic problems

---

Sławomir Maciejewski , The good of the family and the constitutional tasks of the state.....	23
Maria Gagacka , Active social policy and social economy as forms of support of families.....	40
Adam Kubów , Social services in market economy.....	55
Joanna Szczepaniak , Place of social services in social policy to family – conditions and dilemmas of development.....	72
Dariusz Szrejder , Animation function of social services for families.....	79
Marta Makuch , Social services vs. challenges and problems of labour market in the XXI st century. Poland compared to the policy of the European Union.....	92
Stanisław Kamiński , Social services and their recipients.....	101

Part 2. Social services in the local social policy – diagnosis and examples

---

Beata Ziębińska , Assistance provided to families by public assistance centres. An analysis of statistics for the years 2001-2010.....	119
Jacek Pluta , Social services and social work vs. welfare center practical functioning.....	129
Emilia Nassalska , Social support for poor women.....	140
Andrzej Gołębiowski , System of local support for families affected by alcoholism.....	149
Renata Maciejewska , Life situation and forms of assistance to homeless women in Lubelski region.....	161

Part 3. Social services in the context of selected problems of children and their families

---

Dorota Moroń , Changes in institutional care for a child up to three years in Poland.....	176
Aleksandra Gromelska , Implementation of services within the scope of health resort treatment of children in Poland (with a special focus of Lower Silesia voivodeship).....	187
Maja Piotrowska , How to help a child in the face of their parents divorce? Counselling and mediation for divorcing parents.....	200
Krystyna Skurjat , Illusory dialogue as a threat of agreement in the family...	213

Marzena Sendyk , Work with families of children placed in foster and residential care.....	223
Katarzyna Milek , Play in the prevention and elimination of emotional problems of the child and family support	233
Małgorzata Wróbel , Influence of housing on total fertility rate in Polish cities of 100 thousand and more inhabitants classified according to the regions in the years 1998-2008.....	250

Part 4. Social services towards dependent and elderly persons – state and postulated solutions

---

Mateusz Błaszczyk , Social care services as a family caregivers support.....	267
Izabela Buchowicz , Pupils with special educational needs in the Polish educational system.....	276
Agnieszka Makarewicz-Marcinkiewicz , Primary education of a disabled child in the Polish educational system.....	285
Bożena Kołaczek , Attendance and education services for disabled children..	297
Olga Kowalczyk , Personal assistance services as a support for families with the disabled	303
Krystyna Gilga , Social services for disabled students	312
Ewa Janion , Counteraction to the phenomena of social exclusion and the absence of the vocational activities among parents with disabled children. The offer of The Academic Integration Club in Zielona Góra	322
Jolanta Lipińska-Lokś , Actions of the autistic people help association "Together forward" as an example of social initiatives for people at risk of social exclusion and their families.....	331
Stella Grotowska , Older man and his family in turbulent times. Remarks on the margin of the discussion about social services	340
Łukasz Jurek , Social services towards families with dependent elderly	351
Maria Łuszczynska , Social services for elderly families – <i>status quo</i> and perspectives.....	362

Krystyna Gilga

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

USŁUGI SPOŁECZNE NA RZECZ STUDENTÓW NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Streszczenie: Edukacja jest jedną z podstawowych usług społecznych. Na poziomie szkolnictwa wyższego dostęp do niej dla osób niepełnosprawnych jest znacznie ograniczony. Wykształcenie na poziomie wyższym uzyskuje znacznie mniej ludzi niepełnosprawnych niż sprawnych. Celem artykułu jest ukazanie działań uczelni wyższych wspierających kształcenie osób niepełnosprawnych. Działania te wynikają z regulacji prawnych i koncepcji postrzegania osób niepełnosprawnych jako pełnoprawnych członków społeczeństwa.

Słowa kluczowe: niepełnosprawni studenci, usługi społeczne.

1. Wstęp

Usługi społeczne według R. Szarfenberga: „[...] to usługi polegające na bezpośrednim obsłudze osób i jednocześnie uznane za podstawowe prawa i/lub obowiązki obywateli, a tym samym w większym stopniu regulowane przez państwo w porównaniu z innymi usługami tego rodzaju”¹. Do tej grupy usług zalicza się edukację. Prawo do niej gwarantuje Konstytucja, a dla licznej grupy osób usługi szkolne mają charakter obowiązkowy.

Konsumpcja usług edukacyjnych na poziomie szkolnictwa wyższego nie jest równomierna. Dotyczy to zwłaszcza osób niepełnosprawnych. Potwierdzeniem różnic w dostępie mogą być wskaźniki wykształcenia osób sprawnych i niepełnosprawnych na poziomie średnim i wyższym. W ostatnich latach podejmowano szereg działań zmierzających do poprawy tej sytuacji. Celem artykułu jest ukazanie działań uczelni wyższych wspierających kształcenie osób niepełnosprawnych.

2. Podstawy prawne

Ograniczenia w dostępie do szkolnictwa wyższego osób niepełnosprawnych nie są uregulowane prawem. Wręcz przeciwnie, wiele aktów prawnych podkreśla prawo do edukacji. W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej² w art. 70.1. podkreśla się że

---

¹ R. Szarfenberg, *Polityka społeczna i usługi społeczne*, [w:] M. Grewiński, B. Więckowska (red.), *Przeobrażenia sfery usług w systemie zabezpieczenia społecznego w Polsce*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, Warszawa 2011, s. 72.

² Konstytucja RP uchwalona 2 kwietnia 1997 r., DzU 1997, nr 78, poz. 483.

„każdy ma prawo do nauki [...]”, a w art. 32, pkt. 1 i 2 to, że „wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne” oraz „nikt nie może być dyskryminowany [...]”. Podobne prawa gwarantuje Karta Praw Osób Niepełnosprawnych³ uchwalona w 1997 r.

Znowelizowana w 2011 r. ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym wręcz nakłada na uczelnie obowiązek dostępności na wszystkie uczelnie⁴. W art. 13 do podstawowych zadań uczelni włączono zapis mówiący o: stwarzaniu osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych. Uzupełnieniem tego zapisu jest art. 94. ust. 1 pkt 11, który określa, że na realizację zadań związanych ze stwarzaniem studentom i doktorantom, będącym osobami niepełnosprawnymi, warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia, uczelnia publiczna otrzymuje z budżetu państwa dotacje. Oznacza to, że od 2012 r. uczelnie muszą być dostępne dla osób niepełnosprawnych we wszystkich obszarach swoich działań – zaczynając od procesu rekrutacji, poprzez dydaktykę i badania, na infrastrukturze kończąc.

3. Studenci niepełnosprawni w liczbach

O tym, że to prawo nie jest do końca realizowane w praktyce, świadczy fakt występowania w Polsce istotnych różnic w poziomie wykształcenia ludności sprawnej i niepełnosprawnej (rys. 1).

Wśród ludności niepełnosprawnej w wieku 15 lat i więcej w 2008 r. ponad 38% miało wykształcenie tylko gimnazjalne lub niższe. Wpływa to niekorzystnie na sytuację tych osób na rynku pracy. Trudno znaleźć pracę osobie nawet sprawnej, ale bez kwalifikacji zawodowych. Wykształcenie zasadnicze zawodowe ma ponad 30% niepełnosprawnych (poziom ten jest wyższy niż dla grupy osób sprawnych). W pozostałych kategoriach sytuacja jest odwrotna. Im wyższy poziom wykształcenia, tym większe są różnice pomiędzy odsetkiem osób sprawnych i niepełnosprawnych z danym poziomem wykształcenia i wynoszą one:

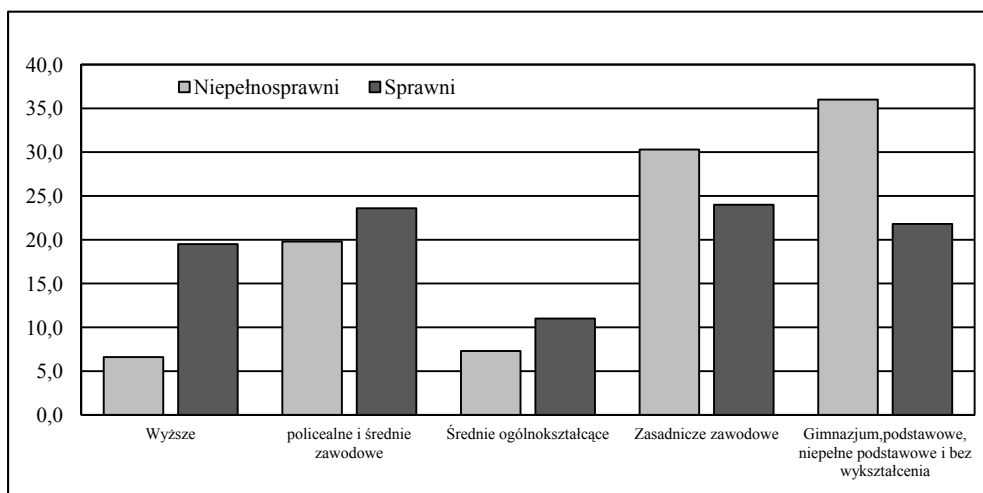
- dla średniego ogólnokształcącego 3,7%,
- dla policealnego i średniego zawodowego 3,8%,
- dla wyższego 12,9%.

Prawo to nie jest realizowane, co widać w różnicach w poziomie wyższego wykształcenia w ciągu ostatnich lat. Różnice były znaczne i wciąż się zwiększają (rys. 2). W 2001 r. różnica między osobami sprawnymi i niepełnosprawnymi wynosiła 6,1 punktów proc., a w 2010 r. już 10,4 punktów. W tym samym okresie odsetek osób z wyższym wykształceniem wśród osób niepełnosprawnych wzrósł z 3,8 do 6,6%, podczas gdy dla osób sprawnych wzrósł z 9,9 do 19,5%. Tempo wzrostu

³ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, Monitor Polski 1997, nr 50, poz. 475.

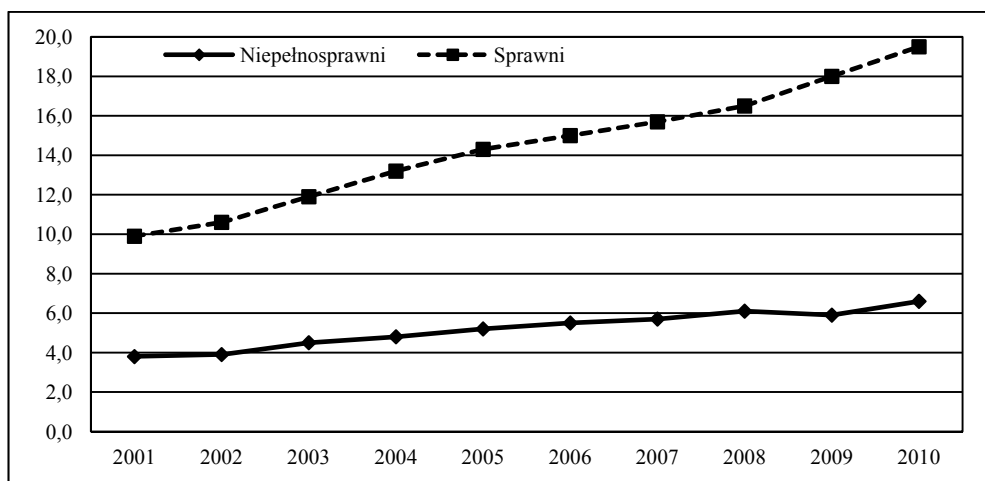
⁴ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, DzU nr 164, poz. 1365, ze zm.

Rys. 1. Struktura wykształcenia osób sprawnych i niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej w 2010 r.

Źródło: BAEL GUS.

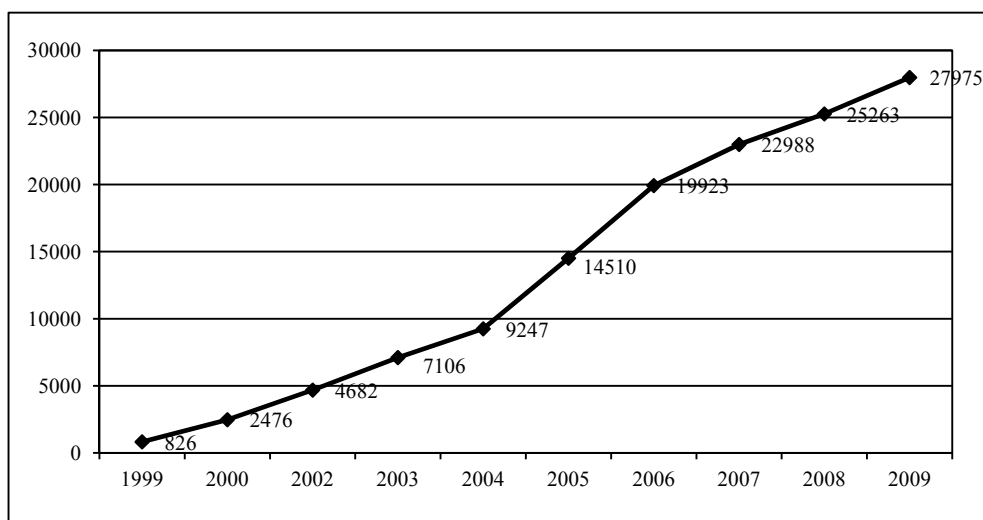

Rys. 2. Udział osób sprawnych i niepełnosprawnych z wykształceniem wyższym w wieku 15 lat i więcej w latach 2001-2010

Źródło: jak do rys. 1.

udziału osób z wyższym wykształceniem w obydwu grupach jest podobne, z niewielką przewagą na rzecz niepełnosprawnych.

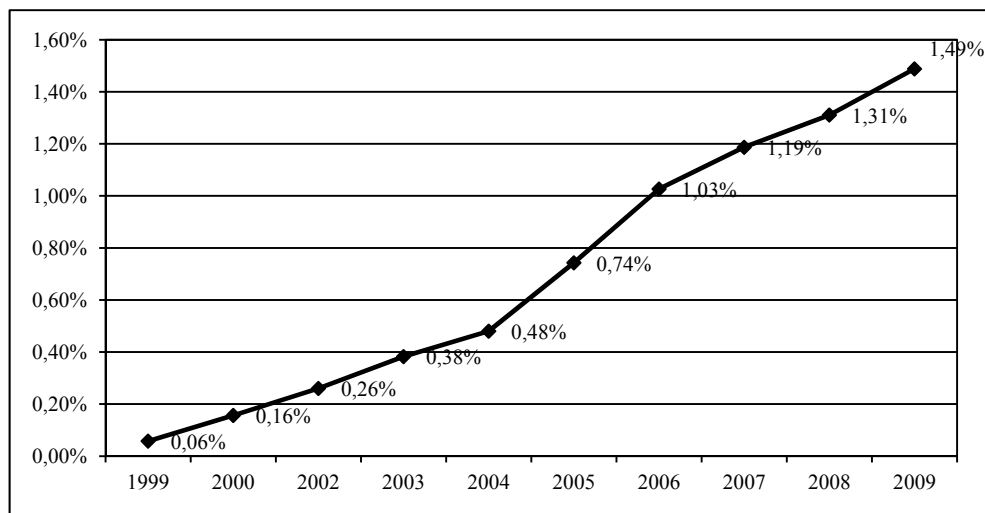
W ciągu ostatnich kilku lat liczba studentów niepełnosprawnych systematycznie rosła. Wzrost ten nie jest jednak na tyle duży, by zniwelować kilkadziesiąt lat faktycznego braku dostępu do uczelni wyższych (rys. 3). W latach 1999-2010 liczba studentów niepełnosprawnych w Polsce wzrosła prawie 34-krotnie.

Rys. 3. Studenci niepełnosprawni w Polsce w latach 1999-2009

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

W tym samym okresie wzrósł też udział studentów niepełnosprawnych w ogólnej liczbie studiujących w Polsce prawie 25-krotnie – z 0,06 do 1,49% (rys. 4). Jeżeli przyjmiemy, że w zależności od sposobów pomiaru odsetek osób niepełnosprawnych w Polsce kształtuje się na poziomie 10-14% ogółu społeczeństwa, to pomimo olbrzymiego wzrostu, udział studentów niepełnosprawnych jest ciągle zbyt mały.

Rys. 4. Udział studentów niepełnosprawnych w ogólnej liczbie studentów w Polsce w latach 1999-2009

Źródło: jak do rys. 3.

Studenci niepełnosprawni w latach 2007-2009 studiowali zarówno na studiach stacjonarnych (52%), jak i niestacjonarnych (48%). Grupę studentów niepełnosprawnych w 60% stanowiły kobiety. Ponad ¼ z nich to osoby z dysfunkcją ruchu, ale chodzący, a tylko 2% stanowią osoby poruszające się na wózkach. Osoby z dysfunkcją słuchu stanowiły 7% ogółu, a niewidome i słabo widzące 8% (tab. 1).

Tabela 1. Studenci niepełnosprawni w Polsce w latach 2007-2009 według typu niepełnosprawności

Wyszczególnienie		Ogółem	W tym kobiety	Niesłyszący i słabo słyszający	Niewidomi i słabo widzący	Z dysfunkcją narządu ruchu		Inne rodzaje niepełnosprawności
						chodzący	niechodzący	
2007 ogółem		22 988	13 499	1 491	1 874	5 316	503	13 804
w tym	studia stacjonarne	12 569	7 029	872	1 063	2 818	251	7 565
	studia niestacjonarne	10 419	6 470	619	811	2 498	252	6 239
2008 ogółem		25 265	15 126	1 723	2 042	6 367	560	14 573
w tym	studia stacjonarne	13 089	7 364	914	1 137	3 066	277	7 695
	studia niestacjonarne	12 176	7 762	809	905	3 301	283	6 878
2009 ogółem		27 975	16 661	1 891	2 357	7 368	599	15 760
w tym	studia stacjonarne	14 552	8 161	1 029	1 314	3 642	298	8 269
	studia niestacjonarne	13 423	8 500	862	1 043	3 726	301	7 491

Źródło: „Szkoly wyższe i ich finanse w 2007 r.”, „Szkoly wyższe i ich finanse w 2008 r.”, „Szkoly wyższe i ich finanse w 2009 r.”, GUS.

W latach 2007-2009 najwięcej studentów niepełnosprawnych studiowało na uniwersytetach. Stanowili oni 33% ogółu studiujących osób z niepełnosprawnością. Drugą co do wielkości grupę stanowili studenci wyższych szkół ekonomicznych oraz pozostałych szkół wyższych, w tym wyższych zawodowych. Stanowili oni w poszczególnych latach ok. 20%. Wyższe szkoły techniczne wybierało 13% studentów niepełnosprawnych, a uczelnie pedagogiczne 8% ogółu (tab. 2).

Absolwenci niepełnosprawni w latach 2007-2009, podobnie jak w przypadku studentów, to były najczęściej osoby z innymi rodzajami niepełnosprawności (58%). Grupę absolwentów niepełnosprawnych w 67% stanowiły kobiety. Ponad ¼ z nich to osoby z dysfunkcją ruchu chodzący, a tylko 2% stanowią osoby poruszające się na wózkach. Osoby z dysfunkcją słuchu stanowiły 6% ogółu, a niewidome i słabo widzące 8% (tab. 3).

Tabela 2. Studenci niepełnosprawni w Polsce w latach 2007-2009 według typów szkół

Wyszczególnienie	2007	2008	2009
Ogółem	22 988	25 265	27 975
Uniwersytety	7 486	8 062	9 269
Wyższe szkoły techniczne	2 861	3 243	3 577
Wyższe szkoły rolnicze	955	981	892
Wyższe szkoły ekonomiczne	4 748	4 737	4 407
Wyższe szkoły pedagogiczne	1 839	2 005	2 018
Akademie medyczne	382	452	551
Wyższe szkoły morskie	28	45	67
Akademie wychowania fizycznego	104	113	137
Wyższe szkoły artystyczne	126	143	189
Wyższe szkoły teologiczne	151	120	117
Wyższe szkoły pozostałe	4 244	5 295	6 660
Szkoły resortu obrony narodowej	64	65	90

Źródło: jak do tab. 1.

Tabela 3. Absolwenci niepełnosprawni w Polsce w latach 2007-2009 według typu niepełnosprawności

Wyszczególnienie		Ogółem	W tym kobiety	Niestyszący i słabo słyszący	Niewidomi i słabo widzący	Z dysfunkcją narządu ruchu		Inne rodzaje niepełnosprawności
						chodzący	niechodzący	
Rok akademicki 2006/2007								
Ogółem		3 451	2 183	216	292	847	55	2 041
w tym	studia stacjonarne	1 793	1 102	122	161	414	26	1 070
	studia niestacjonarne	1 658	1 081	94	131	433	29	971
Rok akademicki 2007/2008								
Ogółem		4 438	2 862	277	367	1 095	64	2 635
w tym	studia stacjonarne	2 154	1 338	167	186	497	29	1 275
	studia niestacjonarne	2 284	1 524	110	181	598	35	1 360
Rok akademicki 2008/2009								
Ogółem		5 837	3 924	361	478	1 495	125	3 378
w tym	studia stacjonarne	2 656	1 725	181	233	616	56	1 570
	studia niestacjonarne	3 181	2 199	180	245	879	69	1 808

Źródło: jak do tab. 1.

4. Działania na rzecz studentów niepełnosprawnych

Punktem wyjścia do podejmowania działań na rzecz pełnej dostępności do szkół wyższych osób niepełnosprawnych jest zmiana podejścia do samej niepełnosprawności. Historycznie rozumienie niepełnosprawności ulegało zmianie wraz z upowszechnianiem się praw człowieka i coraz większym zaangażowaniem się samych osób niepełnosprawnych. W tradycyjnym (medycznym) modelu niepełnosprawność postrzegana jest jako problem jednostki wynikający z ograniczenia sprawności i wiedza oraz praktyka medyczna określają metody leczenia. W modelu społecznym zakłada się, że niepełnosprawność nie jest tylko efektem choroby lub urazu, ale przede wszystkim rezultatem barier, na jakie napotyka ona w interakcji ze społeczeństwem. W modelu medycznym niepełnosprawność jest tragedią osobistą, w społecznym źródło niepełnosprawności ulokowane jest w społeczeństwie⁵.

Jeszcze obecnie, pomimo szeroko zakrojonych działań na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji osób niepełnosprawnych, określenie „niepełnosprawny” w potocznym rozumieniu często ulega zawężeniu i uproszczeniu. Tak więc dla wielu „niepełnosprawny” to ktoś na wózku, mający trudności materialne z powodu niskiej renty, potrzebujący stałej opieki medycznej i rehabilitacji, człowiek niezdolny do samodzielnego życia, w tym także do podejmowania decyzji o swoim losie. Jego główne problemy to schody i niedostosowane łazienki, a potrzeby ograniczają się do kontaktu z innymi niepełnosprawnymi, możliwości udziału w imprezach integracyjnych czy pracy w zakładzie pracy chronionej. To potoczne rozumienie niepełnosprawności jest często wzmacniane przez media pokazujące osoby niepełnosprawne i ich trudności w jednostronny i uproszczony sposób, przez instytucje publiczne kładące nacisk na wymiar pomocy społecznej jako najistotniejszy w odniesieniu do tej grupy obywateli, a także przez samo państwo, które kształtuje politykę wobec osób niepełnosprawnych w oparciu o koncepcję zatrudnienia chronionego i rehabilitacji. Także część osób niepełnosprawnych utrwała ten fałszywy wizerunek poprzez swą roszczeniowość i zgodę na odmienny status społeczny.

Podejście takie odzwierciedla model medyczny, traktujący niepełnosprawność jako cechę negatywną. Model ten jest głęboko zakorzeniony w myśleniu potocznym. Prowadzi on do tworzenia się mechanizmów wyłączających osoby niepełnosprawne z życia społecznego, akcentowania potrzeby działań charytatywnych i opiekuńczych. Drugi z przedstawionych modeli – model społeczny – wyraża podejście do niepełnosprawności postrzeganej jako cecha neutralna, przy czym negatywne konsekwencje przypisywane w pierwszym modelu samej niesprawności, a więc osobie niepełnosprawnej, tu są rozumiane jako wynik interakcji ze społeczeństwem. W tym podejściu osoba niepełnosprawna staje się niezależnym podmiotem, członkiem społeczeństwa, posiadając te same prawa obywatelskie co osoby pełnosprawne, podle-

⁵ Zob. C. Barnes, G. Mercer, T. Shakespeare, *The social model of disability*, [w:] A. Giddens, P.W. Sutton (eds.), *Sociology: Introductory readings*, Polity Press, Cambridge 2010.

gając także tym samym społecznym obowiązkom. Przestaje być biorcą świadczeń i obiektem działań charytatywnych, a staje się pełnoprawnym uczestnikiem życia społecznego.

Przedstawione powyżej modele rozumienia niepełnosprawności pociągają za sobą bardzo konkretne konsekwencje w myśleniu i podejściu do osób niepełnosprawnych. W przypadku szkół wyższych zastosowanie modelu medycznego przyjmuje postać swego rodzaju biegunowości. Jeśli osoba jest zdrowa, to może realizować tok studiów w postaci standardowej. Jeśli zaś jest chora, to powinna udać się na leczenie, by móc po jego zakończeniu podjąć studia według normalnego programu. Ten sposób podchodzenia do problemów osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych był powszechnie stosowany na uczelniach wyższych przez całe dziesięciolecie.

Przy zastosowaniu modelu społecznego okazuje się, że wiele osób wcześniej uznawanych za niezdolne do kontynuowania nauki jest w stanie realizować program zajęć. Warunkiem jest zindywidualizowane podejście, pozwalające na zdefiniowanie trudności, jakie powoduje choroba lub niesprawność, oraz ustalenie sposobów ich pokonania, a następnie wprowadzenie niezbędnych rozwiązań alternatywnych i dostosowań. Rozwiązania te powinny być zróżnicowane zależnie od rodzaju niesprawności czy choroby studenta oraz kierunku, na jakim studiuje. Niezależnie od różnorodności potrzeb wynikających z niepełnosprawności, zawsze jako punkt wyjścia przyjmowane jest założenie, iż proponowane rozwiązania nie obejmują merytorycznych wymagań stawianych studentowi w ramach danych zajęć.

Tworząc system wsparcia dla studentów niepełnosprawnych, niezbędne jest zdefiniowanie pojęcia niepełnosprawności odpowiadającego realiom życia akademickiego. Nie każda bowiem niepełnosprawność spełniająca kryteria formalne będzie wpływać na możliwości realizowania przez studenta wymagań związanych z przebiegiem jego studiów. Zdarza się często, iż osoby nieposiadające orzeczonego stopnia niepełnosprawności mają znaczne trudności w realizacji obowiązującego programu studiów wynikające ze stanu zdrowia.

Obecnie za studenta niepełnosprawnego uznaje się osobę studiującą, posiadającą aktualne orzeczenie o niepełnosprawności. Powoduje to, że nie wszystkie osoby mogą korzystać ze wsparcia w procesie edukacji. Są to w szczególności:

- osoby przewlekle chore lub niezdolne do pełnego uczestnictwa w zajęciach w trybie standardowym z powodu stanu zdrowia, ale nieposiadające orzeczonego stopnia niepełnosprawności,
- osoby, których niezdolność do pełnego uczestnictwa w zajęciach spowodowana jest nagłą chorobą lub utratą sprawności w wyniku wypadku, ale charakter tej niezdolności jest czasowy.

Szczególną grupą są osoby z dysleksją czy dysgrafią lub innymi zaburzeniami, które na poziomie szkolnictwa podstawowego i średniego miały możliwość kształcenia dopasowanego do ich potrzeb. Na poziomie kształcenia wyższego na razie nie można traktować ich jako studentów niepełnosprawnych.

5. Zakończenie

Istnieje więc potrzeba rozszerzenia pojęcia niepełnosprawności na potrzeby edukacji na poziomie wyższym, tak by zagwarantować niezbędne wsparcie tym osobom, dla których ich niesprawność – niezależnie od jej charakteru – stanowi rzeczywistą przeszkodę w pełnym udziale w życiu uczelni. Podstawowym celem uczelni jest kształcenie i wszyscy studenci sprawni i niepełnosprawni muszą spełniać te same kryteria wiedzy i umiejętności. Mają takie same prawa i obowiązki, otrzymują taki sam dyplom. Działania uczelni powinny umożliwić studentowi niepełnosprawnemu zdobywanie wiedzy i umiejętności. Działania te powinny mieć charakter kompensacyjny i zindywidualizowany, dopasowany do specyficznych potrzeb studenta wynikających z rodzaju niepełnosprawności.

Literatura

- „Szkoly wyższe i ich finanse w 2007 r.”, GUS, Warszawa 2008.
„Szkoly wyższe i ich finanse w 2008 r.”, GUS, Warszawa 2009.
„Szkoly wyższe i ich finanse w 2009 r.”, GUS, Warszawa 2010.
Barnes C., Mercer G., Shakespeare T., *The social model of disability*, [w:] A. Giddens, P.W. Sutton, (eds.), *Sociology: Introductory Readings*, Polity Press, Cambridge 2010.
Konstytucja RP uchwalona 2 kwietnia 1997 r., DzU 1997, nr 78, poz. 483.
Szarfenberg R., *Polityka społeczna i usługi społeczne*, [w:] M. Grewiński, B. Więckowska (red.), *Przeobrażenia sfery usług w systemie zabezpieczenia społecznego w Polsce*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, Warszawa 2011.
Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, Monitor Polski 1997, nr 50, poz. 475.
Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, DzU nr 164, poz. 1365, ze zm.

SOCIAL SERVICES FOR DISABLED STUDENTS

Summary: Education is one of essential social services. The access to tertiary education is limited for disabled people. There is much less disabled graduates than others. The aim of the paper is to present activities undertaken by universities in order to facilitate education for the disabled. The activities presented are based on legal regulations as well as the idea of disabled person being the rightful citizen.

Keywords: disabled students, social services.